

Karel Havlíček Borovský (1821 – 1856): Epigramy

Verba docent exempla trahunt

„Co sám nerad, nečiň jinému!“
žáku pravil kantor kdesi,
třepaje ho při tom za pačesy.

Rada hloupému Jankovi

„Po obědě, Janku,
nesmíš,“ – prála máti,
„oblizovat pysky,
nýbrž utíráti.

Ale po hubičce,
můj Janečku milej,
třeba se oblízni,
jen se neutírej!“

Indiferentský

O stálost a věrnost
nepadej v rozpaky.
Miluj, holka, všechny
a mne miluj taky.

Dešť na všechny padá,
slunce všechněm svítí,
nechci tě, má milá,
sám jediný mítí.

Mládencům a pannám

Pokud' je móda v šose, v čepci,
módníkům darmo kázat nechci.
Však ono jich pak nechá módy dost,
až bude v módě rozum, poctivost.

X

Se sedlákem div se stal,

Míru pšenice vyscal.
Však to žádný div nebyl,
Když ji sedlák dřív propil.

Nové kacířství:

Evě radil v ráji duch:
„Recipe jabko, budeš Bůh!“
Však to nebyl žádný jiný
nežli doktor medicíny.

Modlitba byrokratů

V hlavě slámu, v srdci kámen
dejž nám, Bože! – „Staň se! Amen!“

Profesor a taneční mistr

Na nohy jen tento hledí
a přec v ekvipáži sedí;
onen budí vlohy duše,
přece však jen pěšky kluše.

X

Řádný člověk, když je mlád,
celý svět by předělal rád,
když pak přijde do středních let,
prostřední chce mít celý svět,
a potom, když je již stár,
chce mít na světě tichost már.

Demokratický

Nechod', Vašku, s pány na led,
mnohý příklad máme,
že pán sklouzne a sedlák si
za něj nohu zláme.

Bájka politická

Ve Švejcarech v demokratickém kraji,
kde si na republikány hrají,
sed si vedle orla vrabčák smělý dosti,
začimčářiv cosi o rovnosti.
Orel polknul vrabce místo naučení:
že přec nikdy vrabec orlu roven není.

Šlechtická krev

Vidím mezi rolnictvem a měšťany
knížata, jak si hrajou vždy na pány.
V hlavě mají seno, slámu,
k tomu ještě mnohou dámu.

X

Lenoš a řvi,
dají mzdu dví!
Pracuj a kuš:
hubu suš!

X

Napřed proč?
A potom kroč.

* * *

Etymologický

Odkud vzalo – zkouším žáky –
jméno Rakous počátek? –
„Od raků, neb oni taky
chodí pořád nazpátek!“

Nápis na Pražském nádraží, vystavěném 1845

Co se divíš, bratře Čechu, jak entusiast?
Připojili Prahu k Vídni železem – i basta.

Z historie literatury české

Českých knížek hubitelé líti:
plesnivina, moli, jezoviti.

Obrácený svět

České slovesnosti
osud pouta kuje:
censura ji tiskne,
tiskař censuruje.

Zle, matičko, zle!

Poctivému hrozí jenom hlad,
zloději zas jenom šibenice;
český literát má trampot více,
jemu hrozí hlad i šibenice.

Originálnost

Monolog velkého muže před vynalezením
nového pravopisu
Není nad původnost!
každý po ní touží,
lidi choděj přes most,
to já půjdu louží.

Velmi mnohým českým básníkům

Věčná vaše píseň: „Jaká slast
milovati českou vlast!“
Má-li však mít z vaší lásky zisku,

nedávejte písni své do tisku.

Zkažený krakowiak

„Karle, již těch hádek nech,“
povídala Fanka,
„buď si Slovan nebo Čech,
jen když nejsi Hanka!“

Nejsi-li Slovan, nejsi Čech!

Jsem-li Slovan, jsem-li Čech,
co se na to ptáte?
Jsem-li s vámi, proti vám,
což tak o to dbáte?

Zde můj pevný úmysl je vysloven:
věčně vám chci býti ve všem neroven,
a náleží-li jméno „člověk“ vám,
člověčenství milerád se odříkám.

Politický

Pomodli se, Čechu,
k svatému Vojtěchu,
by tě vzaly samostatné
národy do cechu.

Česká modlitba

Svatý Jene z Nepomuku,
drž nad námi svoji ruku,
ať nám Bůh dá, co dal tobě,
by náš jazyk nezahnil v hrobě!

Jeszcze Polska niezginela

A třeba nám odzpívali –
ej, – všechno má svůj čas!
A čím my jindy bývali,
budem přec ještě zas!

* * *

Evangelium sophisticum

Atheistou buď, toť víra jistá,
Pán Bůh sám je také ateista.

Demonstratio miraculorum

Div-li, že pět chlebů, dvě rybice
nasytily lidstva na tisíce:
vždyť pak podnes ještě tyto divy
tolik tisíc černých pánů živí.

Beata Virgo Maria Jesuitis Salutem

Děkuji vám za to udatenství,
jímž jste zastávali mé panenství;
děkuji vám dvakrát, neb bych
nebyla panenství zachovala,
kdybch byla v letech mladých
váše moralisty čítávala.

Selský

Farář dělá z chleba a vína
pro duše selské
tělo a krev:
sedlák dělá tělem a krví
pro tělo kněžské
víno a chléb.

Meč a kalich

Proč byly husitské rvačky? –
Rozhodnout se nimi mělo,
má-li se jíst boží tělo
s omáčkou neb bez omáčky.

Nový nápis,
který bude 1848 vytesán nad
posluchárnami theologické fakulty
Nehřeš ústy ani sluchem,
blahoslaveni jsou chudí duchem.

Toast

Sláva slavným! Od všech budiž ctín
farář v Miletíně!
Nemá nad něj milejšího Hospodin
ani hospodyně.

X

Bůh náš Otec pro chování
deset nám dal příkázání:
ale církev naše Mát'
zkrátila je v jedno: plat'!

* * *

Na sebe

Jehly, špičky, sochory a kůly
ztesal, zkoval, zostřil, sebral
kvůli
vojně s hloupostí a zlobou místo šavel
Borovský Havel.

Karel Havlíček Borovský, Epigramy, Havlíčkův Brod 1949, s. 7 – 67.

Poznámky a vysvětlivky:

byrokrat – úředník (zejména hanlivě); **ekvipáž** – kočár tažený koňmi; **enthusiasta** – nadšenec; **Evangelium sophisticum** – sofistické evangelium (evangelia jsou biblické příběhy o Ježíši Kristu, zakladateli křesťanského náboženství; sofisté byli starořeční učitelé filozofie, kteří vynikali neobvyklými způsoby řečnické argumentace); **hubička** – polibek; **indiferentní** – lhostejný; **Jeszcze Polska niezginela** – polská národní hymna; **krakowiak** – polský tanec; **recipe** – lat. *přijímej*; **toast** – proslov k přípitku; **Verba docent exempla trahunt** – *Slova učí, příklady táhnou* (lat. přísloví).